İMÂM-I ZÜFER

Hanefî mezhebinin büyük fıkıh âlimlerinden. Hadîs ilminde de meşhûr bir âlim olup, İmâm-ı a’zamın (radıyallahü anh) talebesidir. Künyesi, Ebû Huzeyl’dir. Aslen İsfehânlı olup, 110 (m. 728) senesinde doğdu. 158 (m. 775)’de Basra’da 48 yaşında iken vefât etti. Basra’da yaşadı ve orada kadılık yaptı. Babası Basra şehrinin vâlisi idi. Züfer bin Hüzeyl ilim öğrenmeye orada başladı. Önce hadîs ilmini öğrendi. Sonra Kûfe’ye gidip, İmâm-ı a’zamın (radıyallahü anh) derslerine devam etti. Ondan fıkıh ilmini öğrendi ve bu ilimde zamanının meşhûr âlimlerinden oldu. Dünyâya hiç dalmadı. Bütün ömrünü ilim öğrenmek ve öğretmekle geçirdi. Hanefî mezhebi imamlarından ve fukahanın ikinci tabakasından olup, mezhebte müctehiddir. İmâm-ı a’zam onun için “Talebelerimin en mükemmelidir” buyurarak O’nu methetmiştir.

İmâm-ı Züfer, ilimde o derece iyi yetişmişti ki, kendisine bir suâl sorulduğu zaman, geniş cevap verir, anlaşılır bir şekilde izah ederdi. İsbâtı gereken mes'eleleri kat'î delîllerle isbât ederdi. İmâm-ı a'zamın usûlü üzerine ictihâd ederdi. Çok ibâdet eden, doğru sözlü ve ilimde sağlam bir âlim idi. Evlendiğinde hocası İmâm-ı a'zamı düğününe da'vet etmişti. İmâm-ı a'zam düğün sırasında yaptığı bir konuşmasında, "Züfer müslümanların imâmlarındandır. Şeref, haseb, neseb bakımından en tanınmışlardandır" buyurmuştur.

İmâm-ı Züfer bir defasında bir miras mes'elesi sebebiyle Basra'ya gitmişti. Basra halkı ondaki üstün hâlleri görerek olgun ve müstesna bir insan oluşuna hayran kalmışlardı. Bu sebeble Basra'da kalmasını ısrarla istediler. O da bu arzu üzerine bir müddet Basra'da kaldı. İlmiyle ve üstün halleriyle insanlara çok faydalı oldu. Her nerede olursa olsun hiç boş konuşmazdı. Dâima ilmi mes'eleler üzerinde söz söyler, hep bu husûsta konuşurdu. Bulunduğu yerde boş konuşulmaya başlansa hemen o meclisi terk ederdi.

Bir müddet Basra kadılığı yapmıştır. Ayrıca ilim öğretmek ve ders vermekle meşgûl olmuştur. Meşhûr âlimlerden Muhammed bin Abdullah Ensârî, Halef bin Eyyûb, Âsım bin Yûsuf, Hilâl-er-Rey gibi büyük âlimler İmâm-ı Züfer'in ders halkasında yetişmiştir.

İmâm-ı Züfer'e İmâm-ı a'zam sorulduğu zaman, "Biz onun yanında, şahin kuşunun yanındaki serçe gibiyiz" diyerek hocası İmâm-ı a'zamın ilimdeki üstün derecelerini belirtmiştir.

O asrın âlimlerinden biri olan Müzenî'ye, bir zât, Irak'daki fıkıh âlimlerini sormuştur. Ebû Hanîfe hakkında ne dersin deyince, "O fıkıh âlimlerinin efendisi ve en büyüğüdür", cevâbını vermiştir. Ya Ebâ Yûsuf deyince, "Hadîs-i şerîfe en çok tâbi olandır", ya Muhammed bin Hasen deyince, "Fürû mes'elelerini en iyi açıklayandır" demiştir. Ya Züfer deyince, "Kıyasta en keskin olandır" demiştir.

İmâm-ı Züfer Basra'ya gidince, kabûl etmek istemediği halde kadılık yapmasını istediler. Bu husûsta çok zorladılar ve bunun üzerine bir müddet kadılık yaptığı, kaynaklarda kaydedilmiştir. Basra'daki ba'zı ilim çevreleri İmâm-ı a'zamın büyüklüğünü anlayamamış olmaları sebebiyle muhalefet göstermişlerdi. Bir kısmı da hasedleri sebebiyle karşı çıkmıştı. İmâm-ı Züfer Basra'ya gidince ilim erbâbı onun yanında toplanıp, ilmi münâzaralar ve müzâkereler yapmaya başlamışlardı. İmâm-ı Züfer'in mes'eleleri ele alış tarzına, yaptığı izahlara ve getirdiği delîlleri işiterek hayran kalmışlardır. Onun anlattığı şeyleri ve yaptığı izahları beğenip, bunları nereden öğrendin demişlerdi. O da Hocası İmâm-ı a'zamdan öğrendiğini söylemiştir. Bu şekilde kurulan her ilim meclisinde yaptığı izahlarla Basra'daki ilim ehli arasında kendisine ve hocası İmâm-ı a'zama (radıyallahü anh) karşı bir sevgi uyandı. İmâm-ı a'zamın büyüklüğünü anlayıp, düşmanlık edenler dost oldu. Onu sevmeye ve methetmeye, istifâde etmeye başladılar.

İmâm-ı Züfer, kıyas yapmadaki üstünlüğü ile meşhûr olmuştur. Bu husûsta şöyle buyurmuştur: "Bir mes'elede hüküm verirken o mes'ele hakkında hadîs-i şerîf (eser) bulursak onunla hükmeder, kıyas yapmayız. Eser olunca kıyası terk ederiz. Yoksa, kıyas yaparız..."

Hocası İmâm-ı a'zamın vefâtından sonra sekiz sene gibi kısa bir müddet yaşamış olup, onun mezhebini yaymıştır. İmâm-ı Züfer çok az mes'elede İmâm-ı a'zamdan ayrı ictihâdta bulunmuştur. Hocası İmâm-ı a'zama hayatında ve vefâtından sonra muhalefet etmemiştir. Hanefî mezhebinde, zarûret hâlinde İmâm-ı Züfer'in ictihâdı ile amel etmek caizdir. İbn-i Abd-ül-Berr, şöyle demiştir: "Züfer bin Hüzeyl yüksek bir akıl ve idrâkâ sahip idi. Haramlardan çok sakınan, vera' sahibi ve hadîs ilminde de sika (güvenilir), sağlam bir âlimdir." O evliyânın büyüklerinden Dâvûd-i Tâî ile arkadaş olup birbirlerini çok severlerdi. Dâvûd-i Tâî, ibâdetle, zühd ve takvâ ile yaşadı. İmâm-ı Züfer ayrıca ilme devam etti. Hem ilimde, hem de ibâdette çok gayretli bir âlim olup, bunları kendinde toplamıştır, İmâm-ı Züfer vefât edeceği zaman İmâm-ı Ebû Yûsuf ve başkaları (vasıyyet et) dediler. "Şu mal hanımımındır.. Şunlar da, kardeşimin oğlunundur" dedi. Bu sözlerine şaşırdılar. Çünkü kardeşi varken, kardeşinin oğluna bir şey düşmez idi. Vefâtından sonra kardeşi onun zevcesini aldı. Bir oğlu oldu. Mallar oğluna kalınca İmâm-ı Züfer'in kerâmeti belli oldu.

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

1) Vefeyât-ül-a'yân, cild-1, sh. 317, 318

2) Fevâid-ül-behiyye sh. 75, 77

3) Tabakât-ül-seniyye Varak-128 b, 129 a

4) Cevâhir-ül-mudiyye cild-1, sh. 233, cild-2, sh. 534

5) Şezerât-üz-zeheb cild-1, sh. 243

6) Mîzân-ül-i'tidâl cild-1, sh. 348

7) Tabakât-ül-fukaha (Taşköprüzâde) sh. 18

8) Lisân-ül-mîzân cild-2, sh. 476, 478

9) Fihrist cild-1, sh. 285

10) Tabakât-üş-Şîrâzî sh. 113

11) Keşf-üz-zünûn cild-2, sh. 1782

12) Mevduât-ül-ulûm cild-1, sh. 606

13) El-A'lâm cild-1, sh. 78

14) Mu'cem-ül-müellifîn cild-4, sh. 181

15) Tam İlmihâl Se'âdet-i Ebediyye, sh. 1090

16) Eshâb-ı Kirâm, sh. 302